

NOOTRICAE PRAEHISTORICAE 43

Brussels

2023

Inhoudstafel - Inhaltsverzeichnis - Table des matières

Erwin MEYLEMANS, Yves PERDAEN, Anton ERVYNCK & Geert VYNCKIER Een spits met weerhaken, uit dierlijk materiaal, uit de Dijle te Mechelen (Prov. Antwerpen, BE)	5-8
Michel FOURNY & Michel VAN ASSCHE Le « Bois d'Orival » à Nivelles, un important ensemble du premier faciès lithique du Michelsberg (Prov. du Brabant wallon, BE)	9-28
Gunther NOENS, Thierry VAN NESTE, Rani EVAERT, Joachim ROZEK, Sander VAN DE VELDE & Pieter LALOO Gerichte steentijdprospectie in en rondom het Puyenbkestadion te Belsele (Prov. Oost-Vlaanderen, BE): een kritische reflectie	29-42
Hélène ROUGIER, Isabelle CREVECOEUR, Marie DECERF, Cécile JUNGELS & Patrick SEMAL Mise au jour d'une nouvelle partie de la collection de François Beaufays (dit « l'Horloger ») contenant des vestiges humains de Spy (Prov. de Namur, BE)	43-51
Tristan DEDRIE, Grégory ABRAMS, Camille PIRONNEAU, Stéphane PIRSON, Kévin DI MODICA & Isabelle DE GROOTE Preliminary report on the faunal remains from layer 1B-GRH at Scladina Cave (Prov. Namur, BE)	53-64
Christian FRÉBUTTE, Julien DENAYER & Jean-Marc MARION Nouveau programme de recherches et de sauvegarde consacré au complexe mégalithique de Wéris (Durbuy, prov. de Luxembourg, BE)	65-86
Inhoudstafel - Inhaltsverzeichnis - Table des matières - Table of content	87

Een spits met weerhaken, uit dierlijk materiaal, uit de Dijle te Mechelen (Prov. Antwerpen, BE)

Erwin MEYLEMANS, Yves PERDAEN, Anton ERVYNCK & Geert VYNCKIER

1. Inleiding

In oktober 2021 werden enkele oude vondsten gemeld aan het agentschap Onroerend Erfgoed. Deze zijn op het grondgebied van Mechelen verzameld uit slib uit de Dijle, afkomstig van baggerwerken in de jaren 1970-'80. Helaas is de precieze plaats van herkomst niet gekend. Vermoedelijk gaat het om baggerwerken in de Dijle tussen Mechelen en Muizen. Bij de gemelde vondsten was een prehistorische spits met weerhaken, gemaakt uit dierlijk materiaal, die het onderwerp vormt van huidige publicatie (Fig. 1).

2. Beschrijving van het stuk

De bewaarde lengte van het stuk bedraagt 199 mm, de maximale breedte 15 mm. De breedte aan de punt bedraagt 7 mm. Het stuk weegt 36 g.

De basis van de spits is schuin afgebroken. Aangezien er geen kleurverschil is tussen het breukvlak en de rest van het object gaat het vermoedelijk om een oude breuk. De breuk is te omschrijven als een grote flexiebreuk met een uitgelengd breukvlak (Fig. 2). Het is niet uitgesloten dat deze breuk een functionele oorzaak heeft. De breuk op het distale einde daarentegen lijkt recent van oorsprong aangezien hier wel een kleurverschil is. Het stuk vertoont verder twee gelijmde breuken. Het basisgedeelte, meer bepaald de onderste *ca.* 5 cm van het object, vertoont een wat ruwer oppervlak dan de rest, mogelijk is dit slijtage door contact met het bindingsmateriaal, vaak een combinatie van (berken)teer en (plantaardige) vezels, waarmee de spits aan een houten drager was vastgemaakt (Spitshoven, 2021: 84).

Op basis van het (sterk gepolijste) uitzicht kon niet achterhaald worden of het, qua grondstof, om been of hertschoorn ging. Welk skeletelement (bot of gewei) is gebruikt, is dus niet vast te stellen, laat staan dat de diersoort kan bepaald worden. Chemische analyses van het collageen uit andere stukken, bijvoorbeeld uit Nederland (Dekker *et al.*, 2021), wijzen uit dat dikwijls skeletmateriaal (bot en gewei) van edelhert of eland werd gebruikt, maar soms zelfs ook menselijk bot.

3. Typologie

Prehistorische spitsen en harpoenen uit dierlijk materiaal werden doorheen heel Noordwest-Europa aangetroffen (*cf.* bv. Cziesla, 2006; Louwe-Kooijmans, 1971-72). Het verschil tussen harpoen en spits is te vinden in de morfologie van de basis, die bij harpoenen een verdikking en/of doorboring kent terwijl die bij de spitsen ontbreekt.

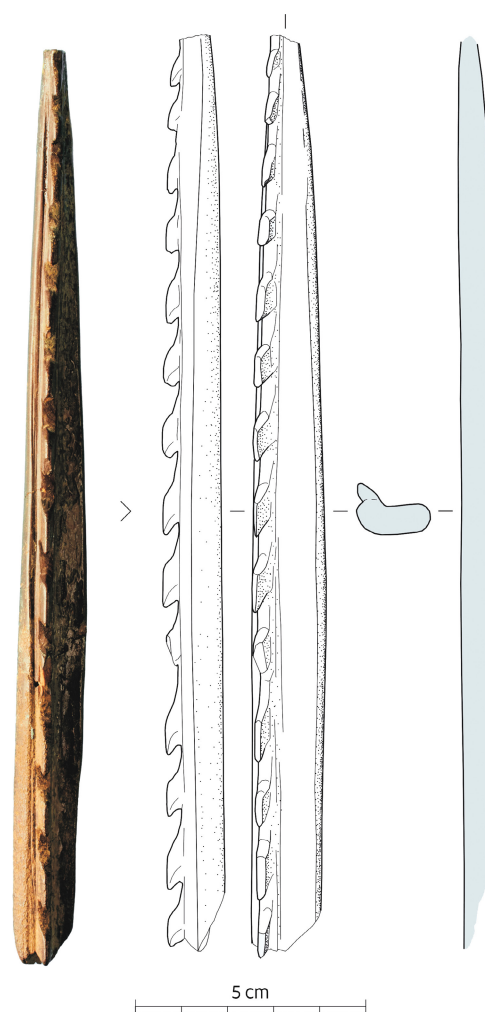

Fig. 1 – Foto en tekening van de spits uit Mechelen.

Foto: Kris Vandevorst; tekeningen: Sylvia Mazereel (agentschap Onroerend Erfgoed).

Fig. 2 – Detailbeeld van het breukvlak van het proximale uiteinde van de “spits”.
Foto: Kris Vandevorst (agentschap Onroerend Erfgoed).

Wellicht de meest spectaculaire concentratie aan vondsten (enkele honderden dergelijke objecten) is aangetroffen bij de Europoort in Nederland (Verhart, 1988). Op basis van de typologie die Verhart opstelde aan de hand van deze collectie en andere stukken, kan de spits uit Mechelen ingedeeld worden bij de grote spitsen (met een lengte groter dan 90 mm, gaande tot 190 mm). De spits uit Mechelen moet dus gezien worden als een uitzonderlijk groot exemplaar, zeker wanneer er rekening mee wordt gehouden dat de basis gebroken is. Op grond van de vorm van de uniseriële weerhaken behoort de spits tot het type 3.2 van Verhart (1988: 176).

4. Datering

Een ^{14}C -datering van het stuk werd overwogen, maar daar werd na overleg met Mathieu Boudin (KIK) van afgezien, omdat de staalname het stuk erg zou beschadigen. Na vergelijking met gedateerde spitsen van dit type uit West-Europa kan een datering in het vroegmesolithicum worden vooropgesteld (Verhart, 1988: 181).

5. Andere spitsen uit dierlijk materiaal uit het Scheldebekken

In het bekken van de Schelde werden in het verleden op diverse plaatsen prehistorische spitsen uit dierlijk materiaal aangetroffen, zoals de vondst uit Mechelen steeds bij baggerwerken.

Saccasyn della Santa (1945) beschrijft in totaal negen objecten, o.a. uit Ninove, inclusief drie exemplaren uit de collectie Bernays (cf. ook Hurt, 1992), gevonden tussen Wetteren en Melle, te Schoonaarde, en te Melle. In zijn synthese over het *Maglemosien* (een toenmalige benaming die werd gebruikt in navolging van de mesolithische *Maglemosecultuur* in Scandinavië) biedt Hasse eveneens een overzicht, waarbij hij enkele objecten uit zijn eigen collectie toevoegt (Hasse, 1924; 1953). Een uitgebreid overzicht van de spitsen in de collectie van G. Hasse, afkomstig van verschillende sites langs de Schelde en de Rupel (Zelee, Appels, Wichelen, Schoonaarde, Ninove, Klein Willebroek) wordt geboden door L. Doize (1983). Andere exemplaren zijn hier en daar in korte bijdragen gepubliceerd (bv. Dewulf, 1971 & Dierckx, 2009). In totaal werd in de Scheldevallei en bijrivieren een klein dertigtal van dergelijke artefacten aangetroffen. Op basis van de typologische vergelijking met ^{14}C -gedateerde exemplaren uit Nederland en België kan het merendeel van deze objecten tot het finaalpaleolithicum of het vroegmesolithicum gerekend worden (Hurt, 1992). Van de hierboven beschreven vondsten is vooral het stuk uit Schoonaarde uit de collectie Bernays (Hurt, 1992) vrij gelijkend aan de Mechelse spits.

6. Conclusie

De vondst van een spits, uit dierlijk materiaal, uit de Dijle, sluit aan bij de andere vondsten van dergelijke objecten in het Scheldebekken, en wijst wellicht vooral op prehistorische activiteit in het vroegmesolithicum. De ontdekking van deze vondst hoeft niet te verbazen gezien de landschappelijke situatie van de Dijlevallei, met een bijzonder brede en rijke alluviale vlakte die ontstond in het laatglaciaal en die gedurende het mesolithicum bijzonder aantrekkelijk moet geweest zijn voor de prehistorische mens (Meylemans & Dils, 2014).

Bibliografie

- CZIESLA E., 2006. Frühmesolithische Fischspeerspitzen und ihre Verbreitung beiderseits der Ostsee. *Archäologisches Korrespondenzblatt*, 36: 333-345.
- DECKER J., SINET-MATHIOT V., VERPOORTE A., SORESSI M. & WELKER F., 2021. Spitsen van menselijk en dierlijk bot: sorteren met collageen. In: Amkreutz L. & Van der Vaart-Verschoof S. (red.), *Doggerland. Verdwenen wereld in de Noordzee*, Leiden: 107-108.
- DEWULF M., 1971. Twee benen harpoenen van de Maglemose-kultuur (mesolithicum) gebaggerd uit de Schelde te Tielrode en te Temse. *Annalen van de Oudheidkundige Kring van het Land van Waas*, 74: 25-30.
- DIERCKX L., 2009. *Geweibijlen en andere bot- en geweiwerkhuizen uit het Schelddedal*. Collectie Maertens De Noordhout uit het Bijloke Museum in Gent. Masterthesis UGent, Gent.
- DOIZE R. L., 1983. Les pointes barbelées de la collection du Dr. Hasse au Musée du Vleeshuis à Anvers. *Bulletin de la Société royale belge d'Anthropologie et de Préhistoire*, 94: 127-136.
- HASSE G., 1924. Quelques vestiges du Paléolithique en Flandre. *Bulletin de la Société d'Anthropologie de Bruxelles*, XXXIX [39]: 176-181.
- HASSE G., 1953. Le Maglemosien en Belgique. *Bulletin de la Société royale belge d'Anthropologie et de Préhistoire*, LXIV [64]: 91-106.
- HURT V., 1992. Le matériel en os et bois de cervidé. In: Warmenbol E., Cabuy Y., Hurt V. & Cauwe N. (red.), *La collection Edouard Bernays. Néolithique et Âge du Bronze, époques gallo-romaine et médiévale*, Monographies d'Archéologie nationale, 6, Musées royaux d'Art et d'Histoire, Bruxelles: 32-65.
- LOUWE-KOOIJMANS L. P., 1971-1972. Mesolithic bone and antler implements from the North Sea and the Netherlands. *Berichten van de Rijksdienst voor Oudheidkundig Bodemaanonderzoek*, 20-21: 27-73.
- MEYLEMANS E. & DILS J., 2014. Mechelen vóór het Mechelen was: mens en landschap tijdens het laatglaciaal en vroeg-holoceen (tussen ca. 14500 en 1800 v. Chr.). In: Van Herck C. & Devos W. (red.), *Opgetekend Verleden 6*, Uitgave van de Mechelse Vereniging voor Stadsarcheologie, Mechelen: 30-47.
- SACCASYN DELLA SANTA E., 1945. Pointes barbelées maglemosiennes de la Belgique. *Bulletin de la Société royale belge d'Anthropologie et de Préhistoire*, 56: 175-180.
- SPITSHOVEN M., 2021. Duizend keer op jacht: getande spitsen uit Doggerland. In: Amkreutz L. & Van der Vaart-Verschoof S. (red.), *Doggerland. Verdwenen wereld in de Noordzee*, Leiden: 83-85.
- VERHART L. B. M., 1988. Mesolithic barbed Points and other Implements from Europoort, the Netherlands. *Oudheidkundige Mededelingen van het Rijksmuseum van Oudheden te Leiden [OMROL]*, 68: 145-194.

Abstract

In October 2022, a number of archaeological artefacts were reported to us originating from dredging operations in the 1970'-1980's, from the Dijle river near the town of Mechelen (Prov. Antwerp, BE). Among these finds was a barbed point made from animal material (bone or antler), which, based on typological arguments, probably dates to the early Mesolithic period. In the past several similar dredging finds have been recovered from the rivers of the Scheldt Basin.

Keywords: Mechelen (Prov. Antwerp, BE), Early Mesolithic, Scheldt, barbed harpoon.

Samenvatting

In oktober 2022 werd een aantal archeologische artefacten aan ons gemeld, die gevonden zijn bij baggerwerken van de Dijle bij Mechelen (prov. Antwerpen, BE). Hierbij was o.a. een spits met weerhaken, in been of hertshoorn, die op basis van typologische argumenten wellicht kan toegeschreven worden aan het vroegmesolithicum. Verschillende andere gelijkaardige artefacten werden in het verleden op diverse plaatsen in het Scheldebekken gerapporteerd.

Trefwoorden: Mechelen (Prov. Antwerpen, BE), vroegmesolithicum, Schelde, harpoen met weerhaken.

Résumé

En octobre 2022, un nombre d'artefacts archéologiques nous a été signalé, trouvé lors de travaux de dragage de la Dyle à Malines (Prov. d'Anvers, BE). Parmi eux se trouvait notamment une pointe en os ou bois de cerf avec des barbelures, qui pourrait probablement être attribuée au Mésolithique ancien sur la base d'arguments typologiques. Plusieurs autres artefacts similaires ont été signalés dans le passé à divers endroits dans le bassin de l'Escaut.

Mots-clefs : Malines (Prov. d'Anvers, BE), Dyle, Mésolithique ancien, Escaut, harpon à barbelures.

Erwin MEYLEMANS
Anton ERVYNCK
Geert VYNCKIER
Agentschap Onroerend Erfgoed
Herman Teirlinckgebouw
Havenlaan 88 bus 5
BE – 1000 Brussel
Erwin.Meylemans@vlaanderen.be
Anton.Ervynck@vlaanderen.be
Geert.Vynckier@vlaanderen.be

Yves PERDAEN
BAAC Vlaanderen
Delori-Maeslaan 19
BE – 9940 Evergem
Yves.Perdaen@baac.be